

MAGYAR IZRAELITA,

hitfelekezeti érdekű hetilap.

Kiadó tulajdonos: **Zsengeri Mór.**

Felelős szerkesztő: **Tencer Pál.**

Előfizetési feltételek:

Pesten házhozhordással, vidékre postai szét-
küldéssel.

Egész évre 6 frt. fél évre 3 frt.

Szerkesztői iroda:

Ujtér 2-dik szám, 2-ik emelet.

Kiadó hivatal:

Lipótvárosi templomtér 6 sz.

Megjelenik minden pénteken egy egész íven.

Hirdetményekért a 30 krnyi bélyegdíjon fölül
egy fél hasábos petitsor után 3 kr. számítatik.

Előfizetési felhívás

a

„MAGYAR IZRAELITA”,

hitfelekezeti érdekű hetilap

1864-iki, negyedik évfolyamára.

Midőn a „Magyar Izraelita“ **negyedik évi** pályafutására készülne, azon biztos reménnyel kecsegteti magát, hogy a t. közönség szives pártfogását és támogatását továbbra sem vonandja meg tőle.

Szóljunk-e hosszasan irányra, célja s törekvéseiről? Ujból fejtegetessük azon megannyiszor ismételt themát, hogy hitfelekezetünk még mindig nem érte el e hazában azon álláspontot, melyre az örök igazság s a mai korszellem méltán feljogosítja? Szükséges-e ujból arra utalni, hogy a „Magyar Izraelita“ hitfelekezeti érdekeinknek még mindig egyetlen, nemzeti nyelven szóló tolmácsolója.

A „Magyar Izraelita“ megkezdett pályáján szokott irányban tovább haladand, s bármily rögös és akadékos legyen is az, feladatát, a lehetőség hat ráig, hiven és kitartóan fogja teljesíteni.

Törekvésünk őszinteségéről és higgadtságáról lapunk utolsó évfolyama is elegendően tanuskodik. Szóltunk ott, a hol szólni hatalmunkban állott, amit pedig elmulasztánk, azt mentsék ki az idők és körülmények.

Lapunk irányra, berendezése és alakja ugyanaz marad, mely eddig volt. Tartalmáról kezeskedik azon tisztelt munkatársak névsora, kiket tavaly bemutatni szerencsénk volt, és kikhez ez idén még **Dux Adolf, Farkas Albert** és **Ormódi Bertalan** urakat volt szerencsénk megnyerni.

Lapunk tárcájában legközelebb **Dux Adolf** urnak „Frakk és dolmány közt“ című beszélyét kez-
dendjük meg.

Hogy lapunk szétküldése körül fenakadás ne történjék, és hogy t. előfizetőink azt mindig pontosan megkaphassák, e lapok felelős szerkesztője, kinyert engedély után, a kiadói tisztséget is magára vállalandja, s így lapunk megjelenése és szétküldése iránt a legnagyobb pontosságot ígérhetjük.

A vidéken történt nevezetesebb eseményekről, megbízható levelezőink azonnal értesítendik a t. közönséget. A hitfelekezetünket érdeklő **külföldi** eseményeket is az eddigihez hasonló figyelemmel kísérendjük.

Szabadjon tehát reménylentünk, hogy a t. közönség törekvésünket méltányolni, és lapunkat hathatós gyámolításában továbbra is részesíteni fogja.

Pest, december hóban. 1863.

Zsengeri Mór,

laptulajdonos és kiadó.

Tencer Pál,

felelős szerkesztő.

Előfizetési feltételek: **Pesten házhozhordással, vidékre postán küldve egész évre 6 frt, fél évre 3 frt. negyed évre 1 frt. 50 kr.**

Gyűjtőknek minden nyolc példány után egy tiszteletpéldánnyal kedveskedünk.

Az előfizetési pénzek a kiadóhivatalba (**Pest, nagyhid-utca 5. sz. II. em.**) vagy **Zsengeri Mór** urhoz (lipótvárosi templomtér 6-ik szám) küldendők. Előfizethetni azonkívül minden postahivatalnál is.

Hirdetmények igen jutányos áron fogadtatnak el.

Pest. december hóban,

Tisztelt szerkesztő ur!

Az imént megjelent és a „M. I.“ egyik utolsó számában megismertetett „Programm zur Prüfung in der Thalmud-Thora zu Pest“ illő alkalmat nyújt arra, hogy a hittanításról, a mint ez a pesti gymnasiumokban történik, néhány szót szóljak.

Mindenek előtt megjegyzem, hogy, bár személyek ellen kell is szólanom, nem személyeskedés, hanem a szent ügy vezetési tollamat.

Tökéletesen egyetértek Meisel főrabbi ur ő főtisztelendőségével, midőn a hitoktatást oly nagyon sürgeti, és annak kedvező befolyását a közerkölcösiségre annyira kiemeli; de — szerény véleményem szerint — a hitoktatást nem csak a papi vagy tanítói pályára készülőknek, hanem azon, a felserdülő nemzedéknek nagy részét képező ifjuságnak is szükséges, mely a felsőbb tanintézetekre, egyetemre stb. menni készül, és pedig annál inkább, mivel az egyetemi tanulók amugy sem részesülvén többé vallásoktatásban, a hiányos vallási fogalmak, a vallásbeli közönyösséget, a századunkban már ugy is elharapódzó materialismust csak előmozdítani fogják, és én legalább — és ugy hiszem tisztelt szerkesztő ur is — nem a chaszidekben, hanem a művelt tudományos, de egyszersmind vallásához hiven ragaszkodó osztályban, kívánám látni Izraelnek támaszát.

Nézzük tehát, mikép valósulhatnak ezen reményeink, pesti gymnasiumokba járó ifjaink után itélve.

Az egyik gymnasiumban tisztelendő Bach, a másikban Mannheim ur végzi a hitoktatást. Dr. Bach urnál, az algymnasium mind a négy osztálya és még ráadásul a három alreáliskolának növendékei is egy és ugyanazon órában, szintugy a főgymnasium s a főreáltanoda összes osztályai egy más órában oktattatnak. Mannheim ur már három osztályra osztja a gymnasium 7 osztályát. — Már most föltéve, hogy az első osztálybeli növendék tiz éves, kérdjük, minő legyen az előadás, hogy mind ennek, mind a tizenégy éves negyedik osztálybelinek hasznára válják? Vagy mindig ugyanazt kell előadni, hogy az ujonnan érkező első osztálybeliek megérthessék, és akkor a tanuló négy éven át ugyanazt hallja, vagy pedig, ha fokozatosan kívánna haladni, a fiatalabbak nem értik meg. Ha már azt nem is kívánjuk, hogy minden osztály külön-külön taníttassék, de mire szolgáljon a vallástanárok a szerinti osztályozása, hogy az egyik gymnasium növendékei ehez, a másiké amához járjanak? Mennyivel célszerűbb lenne azon rendelkezés, hogy az egyik tanárhoz az összes gymnasiumok al-, a másikhoz azok főosztályi növendékei járnának? Ezáltal például Bach tisztelendő ur, a nélkül, hogy több időt kellene áldoznia, csak két-két osztályt tanítana egyszerre.

A hitoktatás hiányának jellemzésére elegendő volna ezen egyetlen tény is, de még több, szint oly lényeges hibáiról szólhatunk. A mi Bach tisztelendő urat illeti, teljesen elismerjük szerzett érdemeit, bő tudományát és szigoru vallásosságát, de a hittanításra nem csak tudomány, hanem oktatói képesség is szükséges; már pedig az általunk oly tisztelt ur, előrehaladt koránál fogva — bocsánatot kérünk ez őszinte kifejezésért — nem tanítónak való többé. Oly kevésbé tudja fentartani a fegyelmet a virgonc ifjuságnál, hogy az Isten igéi a tanulók pajkos élceivel váltatnak fel és sokan „mulatás kedvéért“ mennek a vallástanításhoz.

A mit e tekintetben Dr. Bach urról mondtam, többé kevésbé Manheimer urról is áll, ki szintén csak chéderhez hasonlítható zaj, lárma s kacaj között szólhat — „az élet sanyaruságairól és a lélek halhatlanságáról.“ — Ha meggondoljuk azt, hogy a hajlam, melylyel bizonyos tantárgyat tanulmányozunk, részben legalább, és kivált az ifjuságnál, mely önálló ítélet hozatalára még nem képes, azon tisztelettel föltételeztetik, melylyel azon tárgy képviselője iránt viseltetünk, igen könnyen megfogható, hogy a tanuló ifjuságnál közönyösségnek kell támadnia az általa nem tisztelt tanár által előadott hittan és a vallás irányában is.

Nézzük végre az oktatás tartalmát!

Mindkét hittanár az emberi kötelességekről, inkább általános erkölestani, mintsem vallási tekintetben, minden évben bizonyos számú kérdéseket és ezeknek feleleteit mondolja. Hogy mindez pedig mennyi, megítélhetni abból, ha azon tényt említjük, hogy egy középszerű tanuló, ki a vallásoktatásnál egy feléven át háromszor volt, és a mondott vallástant nem is birta, ezt egy nappal a vizsga előtt kikölcösnözte, és néhány óra alatt olyannyira megtanulta a félév alatt előadottakat, hogy kitünően felelt meg a vizsgán. Ekkép történik, hogy a tanulók legnagyobb része a vallástant kitünően tudja — a bizonyítvány szerint.

Mindezt, legnagyobb sajnálatunkra, a gymnasium tanári kara is tudja, elannyira, hogy több gymnasiumi tanár, kik teljes elismeréssel legyen mondva, vallási türelmetlenségtől távol állnak, oda nyilatkozott, hogy az izraelita vallási bizonyítványra mitsem adnak, ezt az általános osztályozásnál tekintetbe sem veszik, nem is vehetik, ha igazságosan akarják a tanulók érdemsorozatát megállapítani.

Hogy mikép fogná majd ez ifjuság a reá várakozó feladatot teljesíteni, ez ifjuság, mely csak névleg zsidó, de melynek hangja nem lehet Jákobé — Izraelé, azt minden commentár nélkül mindenki megítélheti.

Szükségtelennek tartom, hogy a vallásoktatás mikénti jobb rendezéséről javaslatot tegyek. Eleget véltem tenni, ha e bajra figyelmeztettem. Reméljük, hogy tisztelendő főrabbi ur, kinek szakmájába ez a javaslat esik, a kellő intézkedéseket megteendi, annál inkább, mivel ez iránt saját szavaiban birunk biztosítékot; hisz a vallás oktatás szükségét csak legközelebb (a cikkem elején említett füzetkében) oly fulminanter tárgyalta.

Spectator.

A magyar bibliafordítások általában.

(Folytatás és vége..)

A most közölt szakasz eredetiben az őshajdankor költészetének egyik legsajátságosabb példánya, hol a tárgy magasztossága a formának bizonyos játsziségtelével oly ellentétet képez, mely az egésznek más nyelven vizsgálva nem tükröztethető gyermeket színezetet kölcösnöz.

Szerző a nemzetségek neveinek etymológiájával játszik, hogy mindegyiknek egy-egy sajátságát kiemelje. Judát kapcsolatba hozza a jódab, dicsőíteni igével; Zebulont, zabal, lakni-val; Issakhár, száklir, teherhordó, nap-számos-sal; Dán, dún, döntő ítéletet tennivel; Gádra ket-

tős szójátékot csinál, gedúd sereg és gúd szorítani, sarkallani kifejezésekkel; Aser az egyező hangu áser boldog lenni igével állittatik össze és ily szójatek kedvéért, midőn Naftali nemzetségéről szól, nem azt, hanem ennek nyját, Józsefet nevezi, hogy a József névvel rokon termékenység gondolatát adhassa ki.

A jelentős rövidség, melylyel a gondolatok kifejezések, többet sejtet, mint a mennyit a szó mond s a gondolatnak e hajnali derengése, mely teljes világosságot a jövőre kelő napjától vár, sajátságos rejtélyes bájta az egésznek.

Azonban e kezdetleges és mindamellett maga nemében szép forma a fordító elébe oly nehézségeket gördít, melyekkel sikeresen megmérkőzni szinte lehetetlen, a megközelítést megkísérteni, dicsőség.

Lássuk mikép sikerültek az eddig tett magyar kísérletek, részenként.

1. v. „A mi reátok találkozik“ Heltainál inkább a héber betűhöz (a mi benneteket ér), mint a magyar nyelv szellemében hű, jobban Károlyinál: a mi következő reátok, hangzatosabb a kéziratí Káldi: a mi tireátok következő. — A vers végét leghivebben adja Komáromi, így: a napok utolján, mely jósi sajátos kifejezés tulajdonképen annyi mint: idők folytával, a mint hogy e szavak Bloch-Ballagi-nál inkább értelmezőleg mint anyag-híven fordítva is vannak.

2. v. A Károlyinál beszurt: mondok, teljesen felesleg és minthogy a párhuzamosságot lerontja, a mondatot formájából kiveszi.

3. v. Heltai a héber szaggatottságot általában szerencsésen utánozza, míg Károlyi „a ki“ viszonyítóval és a vers végére toldott voltál volna szókkal a verset jelleméből egészen kiforgatja, ellenben az egyes kitételek visszaadásában hivebb mint Heltai, ki, mint Luther a יהר שנת szokat így fordítja: első az áldozásba*), holott שנת inkább méltóságot jelent. Hasonló viszony van a nyomtatásbeli és kéziratí Káldi közt a Vulgata szövegének visszaadását illetőleg. A Vulgata szövege így hangzik: „Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, et principium doloris: prior in donis, major in imperio,“ e szerint Káldi kéziratbeli „fordítása: főlebb lettél volna az ajándékokkal stb.“ a latin eredetétől eltér, míg a nyomtatásbeli „elsőbb az ajándékokban, nagyobb a birodalomban“ híven ragaszkodik ahhoz és sokkal nyomósabb mint a Tárkányiféle. „első az ajándékokban, nagyobb a hatalomra nézve.“

4. v. Heltainál: „könnyen indultál mint a víz,“ nem ros, bár hivebb és szebb így: „felbuzdultál mint a víz“ (Bloch-Ballagi), miután a héber kifejezés pachaz, a. m. efferbuisti, a Septuagintában igen helyesen ἐξέβρισσας felbuzdultál. Károlyi fordítása: „de mivelhogy hajlandó (mire?) voltál mint a víz“ sem az eredetinek értelmét nem adja vissza, sem magában megfogható gondolatot nem ad s alig képzelhető, honnan vette e különös fordítást. Tremelliusból nem merithette, mert az így hangzik: rapiditate aquarum instar ruens, „Pagninus-ból sem, ki így fordít: „festinatio sicut aquae,“ tehát csak a régi szótárak vezethették félre, melyekben a pachaz szó a latin prae-

ceps-sel adatik vissza, és melyet Károlyi az akkor még meg nem állapított érteményű hajlandó szóval hitte meggyaríthatni. Hasonlóképen hibás Károlyinál a vers végének fordítása: mert a te atyádnak ágyára hágtál, és az én ágyamat megferteztetted,“ hol az eredeti szöveg egy egész mondattagja kimaradt. Molnár, mint más számtalan kihagyásokat, úgy ezt sem vette észre; de igen is Tótfalusi Kis Miklós, ki azt ki is egészítette, így: „akkor megferteztetted azt az én ágyamat, felhágván arra.“ Azonban Tótfalusi igazítása azonkívül, hogy igen vontatott, nem is hű, mert a mondat tagjait nem úgy szakítja meg a mint az eredeti szövegben a harmadik személyű áláh felhágott kifejezésnél fogva megszakítani kell. Észerint az egész vers így taglalandó: mert atyád ágyára hágtál; akkor azt megfertőztetted! Ágyamra hágtott! (Bloch-Ballagi). — Komáromi a vers végét helyesen fordítja, de eleje véghetetlen bágyadt és magyartalan: „állhatatlansággal olyan voltál mint a víz.“

5. v. Heltai elég híven és hatályosan: az ő fegyverek mordály fegyver, míg Károlyi a Tremellius fordítását: instrumenta violentia conventionibus ipsorum (a מִכְרָה szót a syriai m'chór, despondere-ből származtatván) értelmezve így magyarítja; álnokságnak fegyvere volt az ő szerződés a Sekhemitákkal! Szóval sem mondom, hogy e magyarázat egyáltalában helytelen, hogy, tekintve a syriai mkurjo desponsatio kifejezést nem lehet. ne avval a rideg מִכְרָה szót annyi joggal rokonítani, mint a hogy azt a כור vajúni, átdöfni igéből döfő fegyvernek mondjuk: én csak azt kérdelem: szabad-e ön ötleteinket, melyeket a holnapi nap elseperhet, Isten öröklő igéje gyanánt árulnunk? és a magunk értelmének isten igéje közepett kifejezést adnunk, a mint itt történik, hol az eredetiben a Sekhemiták épenséggel nem említettnek? — Komáromy szinte Tremelliust követi a nélkül azonban, hogy magának a szöveg bővítésére nézve annyi szabadságot venne mint Károlyi. A Vulgataféle „vasa iniquitatis bellantia,“ Káldinál jobban van fordítva, így: hamiságnak hadakozó edényi,“ mint Tárkányinál: „gonoszság harcos eszközei.“

6. v. Heltai e verset is, ha az egésznek értelmét tekintjük, elég helyesen fordította; csak az egy רצון szó visszaadásában hibázott, mely jelenthet ugyan önkényt, de vakmerő bátorságot soha; ellenben Károlyinál ismét olyat olvasunk, hogy el nem képzelhetni, honnan vette. Ugyan is miután a régi bibliaszöveg hangoztatási jelekkel ellátva nem volt, tökéletesen megértjük, hogy fordíthatta a Vulgata a vers utolsó tagját: et in voluntate sua suffoderunt (eradicarunt) murum, holott a maszoreticus szöveg szerint így fordítandó: et pro arbitrio suo enervarunt bovem: mert שור szó, ha így hangoztatik: שור jelent falat, ha שור jelent ökröt; de hogy akár az egyik, akár a másik szó valaha várost jelentsen, amint Károlyi fordítja, arra nincs példa.

7. v. Itt Heltai az egyes kifejezések visszaadásában nem oly szerencsés mint Károlyi, kinél harag és búsulás, vakmerő és kegyetlen, elosztom és elszélesztem kifejezések fokozva erősbödő értelmökkel az eredetinek megfelelőleg klimax-ot képeznek; azonban a sok segédige, a hosszú kötszók és a maradéki egészen fölösleges kifejezésnek ismételt betoldása, e mondatot is vontatottá, bágyadtá teszik. A Vulgata a héber עברה-t indignatio szóval és ennek megfelelőleg Káldi és Tárkányi magyarul

*) Jegyeztük meg ezuttal, hogy Heltai a benmaradó ban, ben, és a beható ba, be közt különbséget nem tesz és mindig csak ba, be ragokkal él. B. M.

boszankodással teszik ki, mi a megelőző dühösség kifejezéséhez képest a gondolatot inkább gyengíti.

8. v. Megjegyzésre méltó, hogy míg a kézirati Káldi a jelennek formáját használja a jövő kifejezésére „tégedet dicsérnek,“ „imádnak tégedet,“ a nyomtatásban az összetett futurum: „téged dicsérni fognak“ és „imádni fognak tégedet“ használtatik. Tárkányi első helyen a nyomtatott Káldit, a másikon a kéziratbelit követi s ez uton az egyes mondatoknak részarányos idomzatos alakot ad.

9. v. E vers értelmét Heltai és Károlyi egyformán hibázták el; meit ha az áláh ige, mint sokan akarják, az állat növekedése kifejezésére használatban volna is, a mint valósággal nincs, még akkor is, így kellene a fordításnak hangzani: „ragadozástól fölönvekedtél fiam,“ s nem mint Heltainál van, nagy győzedelmek által, még kevésbé nem, mint Károlynál van „a gyakorta valódi diadalomnak általa,“ miután teref diadal, győzedelmet soha nem jelent. Gyermekded oroszlan is ügyetlen kifejezés, melyet a kézirati Káldi is megtart. Mindezek mellett még Károlynál a kötszők helytelen használása az előadásnak prozai szintű. Komáromy e verset helyesen fordítja. Szó szerint és mégis formalíven is Bloch-Ballagi. A Vulgata értelmét jelesül adja vissza Tárkányi.

10. v. E versről egész könyveket irtak, a rabbik úgy mint az egyházi atyák a messiásra vonatkozó jóslatot olvastak ki belőle, míg mások semmi olyast nem találtak benne, és minden kifejezésben pusztán Juda nemzetisége tulsúlyának, uralkodása tartósságának szép festését látják. Ily esetben a hü fordításnak már az a feladata, hogy eredetiét úgy tükrözze vissza, miszerint a többértelműség abban is meglegyen, aminthogy az egyházilag elismert classikus angol fordítás is úgy adja: the sceptre shall not depart from Judah, nor a lawgiver from between his feet, until Shiloh come: and unto him shall the gathering of the people be, magyarul: A királyi pálca el nem szakad Judáhtól, sem a törvénytevő az ő lábai közül, mignem eljő a Silóh, és ő hozzája a népek gyülekezése lesz. Ily szellemben fordították minálunk e verset Heltai és később Komáromy. Geleji Katona István az 1649-ben megjelent „Váltság titka“ című munkájában 46. l. szóról szóra épen úgy fordít mint az angol: „Nem távozik el a Judától a királyi pálca és a törvénytevő az ő lábaitól, mignem eljövendő a Siloh és ő hozzá lesz a népeknek gyülekezések,“ ellenben Károlyi itt is inkább magyarázást mint magyarítást ad s nem azt mondja, a mit az eredeti jelent, hanem mi arról az ő értelme; sem birodalom nincs az eredetiben, sem maradék, sem Messias, hanem az első kettőnél azoknak képes kifejezései az utolsónál a számtalan értelmezéseket nyert Silóh szó. — Hasonló szellemben magyarázva fordította már előbb e verset Melius Péter 1563-ban kijött válogatott predicatióban 32. l. „A királyi istáp a Judának nemzeteitől, és bírós és törvénytevő a Judának magától és lábai közül addig el nem vétetik, míg el nem jő a Silo, a Messias: és a népek nagy gyűlések lesznek a Silóhoz.“ Melius tehát a magyarázás mellett a fordítást is oda teszi, s így a magyar olvasó az eredetinek pusztá szövegéről is képezhet magának némi fogalmat, a mi Károlynál épen lehetetlen. — Káldi a Vulgata szövegét adja híven vissza. A Vulgata pedig שלח helyett, úgy látszik, שלח missus, qui mitendus est — olvasott és azért Káldi is helyesen: „míg nem eljő, a ki elküldetik.“

Sebestyén István a Budán 1835 megjelent Messio-

logiájában 71. l. — 84. l. kimerítő körülményességgel igen értelmesen értekezett e versről, s mondhatom, a ki az ott elmondottakat megolvassa, körülbelül mindazt megtudhatja, a mit a külföldön e versről irtak. Fordítása így kangzik: „Nem távozik el Judától a királyi pálca és a törvénytevő, az ő maradéki közül, míg nem eljő a Siló és neki lesz engedelmessége a népeknek.“

11. v. Mennyire tartotta Káldi a Heltai fordítását szemé előtt, mutatja azon körülmény, hogy kéziratában az erdélyi tájszót „csitkó“ csikó helyett is átvette tőle. A nyomtatásbeli fordításban a helyesebb vemhe szóval cseréli fel, Károlyi és utána Komáromi a számár szót használja, a mi semmi esetre nem helyes, mert עיר = ארתון = asellus.

12. v. Heltai a Vulgátát követve a jajin, borhoz és cháláb, tejhez kapcsolt יין ragot fokozást jelentőnek veszi, s e felfogáshoz képest igen szépen adja aa eredeti értelmét vissza; azonban az összefüggés világosan mutatja, hogy itt a min rag eszközt jelentő; mert Juda lakhelyének termékenységet akarja kiemelni a tulajdonképpen csak azt akarja mondani, hogy Juda földje gazdag borban és termékeny legelőben. Károlyi és utána Komáromi e verset teljesen jól fordították.

13. v. Heltai ismét hü és elég szép, Károlyi szokása szerint toldozgat, „mert az ő lakása“ szók ninesenek az eredetiben; Komáromi pedig a betűhez ragaszkodva az értelmet elfordítja, mert az eredeti nem azt mondja, hogy „ő (Zebulon) lészen a hajóknak kikötő helye,“ hanem, „a hajók kikötőinél lakozik.“ Káldi a Vulgata értelmét hasonlóképen elhibáztó, Ez így hangzik: „Zebulon in litore maris habitabit et in statione navium pertingens usque ad Sidonem,“ mi is így fordítva; „Zebulon a tenger partján lakik, és a hajónak állásával elér Sidonig,“ az eredetinek nyilvános csonkítása, mert a vers második réze tulajdonképpen participialis constructio által összevont két részből áll, melynek második része „elérván Sidonig“ lakik-ra vitetik. Tárkányi Káldi e hibáját helyreütötte.

14. v. Károlyi Tremellius értelmét követi, de mily hosszadalmas körülírással! Tremellius röviden így adja a verset: „Jissacar asinus ossibus valens, cubans inter duas sarcinas,“ mirevalók már hát Károlynál az: olyan mint és hátára vetett szók, melyek az eredetiben nincsenek. Avvagy tán euphemismus végett szurta be az olyan mint szókat? Erre semmi szükség, mert a számmal való összehasonlítás csak nekünk botránkoztató, de a keleti embernek nem az, a mint hogy az arab példabeszéd a bátor harcfit hamrullarbi, harc szamarának nevezi és az Omajjidok utolsó sarja, II. Marvan khalif, fáradhatlansága miatt disz jelzőül nyerte a számár nevét, tehát euphemismusnak helye nincs; de meg a fordítónak eredetiét szépíteni sem szabad. Bloch-Ballagi az újabb magyarázókat értelmét követi. — „A cserények közt feküdni,“ ugy látszik szójárásos kifejezés volt a pásztorok kényelmes életéről.

15. v. E vers magyarításában is Heltai fordítása az eredetihez hivebb, de itt Károlyi legalább magyarabb, szebb, különösen, ha a felesleges dolog szót, mely a héber szövegben nincs, elhagyja. A vers végén az עבך szót fordítatlan hagyta és e hibában Káldy és Komáromy is követik.

16. v. E vers elejét Bloch-Ballagi körülírva fordítja így: „Dán döntő ítéletet teend“ (a szövegben hibásan van: döntő ítélettel lészen), hogy a héber eredetinek szójátékát Dán jádin, lehetőleg utánozza.

17. Heltai ismét szabatos és hí, Károlyi pedig, mint rendesen, szót szaporít hiába s ezáltal a kifejezésnek minden erejét elveszi: olyan, mint mérges ember az eredetiben nincs s nincs rá semmi szükség. Az angol bibliatársaság eszközölte kiadásokban önsaját hibáihoz, még egy gonosz sajtóhiba járult „a lónak sarkát“ helyett a lónak farkát, a mi itt absurdum.

18. v. Az eredetit itt kétféleképp lehet érteni, vagy így: „szabadításodra várom a Jehovát,“ a mint Komáromi fordítja, vagy így: „a te szabadításodra várakozom, oh Jehova“ a mint Bloch-Ballagi fordítja; de a Károlyi fordítása mindenképen rossz, mert az Ur segítségéről nincs az eredetiben szó.

19. v. A szókkal való játszás, mely a mint fentebb megjegyeztük, az egész darabnak egyik kiváló saját-sága, e versben tetőpontját éri, a mit már csak a kül-hangzás után is könnyű megítélni. A vers ugyanis így hangzik: Gád gedúd jegúdenú, vehú jágúd ákéb. Igen jól tudjuk, hogy semmi sem bajosabb, mint az ily játszásokot fordítva utánózni. De mert nehéz, sőt sokszor a teljes utánzás épen lehetetlen is, ez a fordítót azért nem szabadítja fel annyira, hogy meg se kísértse, a mint a mi bibliafordítóink tettek. Heltai rosszul értette az eredetit és ennél fogva rosszul is magyarította. Károlyi az értelmét úgy a hogy visszaadja ugyan, de eredetijének szavaira semmi tekintettel nincs. Közlebb jár eredetijéhez Komáromy. A Vulgata fordítása: Gad accinctus praeliabitur ante eum: et ipse acingetur retrorsum, magában sem jó, de Káldi kéziratában még rosszul is van magyarítva: „Gád ki ellen felkészülve hadakozik az ellenség, és ő diadalmas leszen hátul,“ jobb a nyomtatásbeli Káldi és a Vulgata szavaihoz Tárkányinál is hivebb. Bloch-Ballagi megkísértette a szószerinti és mégis az eredeti szó-játékot is lehetőségig visszatükröző fordítást „sereg sarkallja (az az sarkában van, szorítja,) majd ő van annak sarkában (az az majd fölibe kerekedik az őt szorító ellenségnek.)

20. v. Mind Heltai mind Károlyi félreértették a szók fűzetét: „Az Asernek kenyere“ a mint Károlynál van, épen nincs az eredetiben. Komáromi helyesen fordított és lényege szerint Bloch-Ballagi vele egyező.

21. v. E vers magyarításában a régi fordítások mind egyezők, csak a Bloch-Ballagi-féle egészen eltérő, s azon alapszik, hogy az újabb magyarázók legtöbbjével a mazzoreticus hangzotatástól eltérőleg אֵילָה tölgyfát olvas. 1840 ben kijött bibliai művemben erre nézve e nyilatkozat olvasható: „E vers fordításában a Septuagintát követtem, először, mivel e fordítás szerint a kép egységet és költői szépséget nyer; másodszer: mivel a kép egészen héber modorban van (1. Zsolt. 1. f. 3. v. 92. f. 13. v.) és harmadszer: mivel igen illik Naftali későbbi viszonyaira. Naftali számos népes és így messze terjedő nemzetség (1. Num. 1. 41. v.) és Libanon bérci között elnyúló tartománya felette erdős vala.“

22. v. E nehéz értelmű vers magyarítása Heltainak sem sikerült ugyan és különösen az utolsó sűrű szónak bírodalommal fordítása épen megfoghatatlan; de mégis remeknek mondható a Károlyi fordításához képest, mely az érthetlenséggel egybekapcsolt izetlenségnek valóságos non plus ultrája. Avvagy képzelhető-e ily költészeti beszéd: „ósef olyan, mint a termő ág, mint a forrás víz mellett termő ág, sőt mint két ágak (ennek az eredetiben semmi nyoma,) melyeknek mindenike a kőfalnak magasságát felhaladja.“ — Semmi sem tűntethetné ki jobban e

magyarításnak helytelenségét, mint ha azzal a Komáromyféle ép oly hű mint találó fordítást vetjük össze. Bloch-Ballagi Komáromyval egy nyomon járva így fordítja: „Termékeny hajtás Josef, termékeny hajtás forrás mellett: ágazati felnyulnak a kőfalra.“ A Vulgata עַי szó t szem értelmében vette, úgy hogy עַי-עַי volna szemre való innen Káldinál: ékes tekintetű.

23. v. A kéziratbeli Káldiban helyesebb. háborgatának ő vele,“ mint a nyomtatásbeliben: „feddődtek“ a Vulgatának „jurgati“ kifejezésére.

24. v. Fentebb már kimondtam volt, hogy Károlyi a biblia magyarításában nem használta a héber eredetit, hanem másodrendű forrásokat követett és különösen latin fordítások után indult, ki ezt nem eléggé bebizonyított állításnak, tán pusztára fogásnak nézné, vegye figyelembe, e versben az annokokáért kifejezést, mely megfogható, ha pusztán Tremelliust tartva szem előtt, e mondatban: „unde fuit pastor et lapis Israelis,“ az unde szót ez értelemben vette, hogy annak okáért; de a héber מִשֵׁם ezt soha sem teszi, hanem mindig csak helyt jelentő értelemben használtatik. A kéziratbeli Káldi hasonló hibába esik a Vulgata fordításában, mit a nyomtatásbeli kiigazit, míg Tárkányi fordításában a kérdésben levő kifejezés egészen elvész. Mennyivel helyesebb itt a Heltai fordítása, de kiváltképen a Komáromy.

25. v. E vers fordításában Károlyi különös eljárási követ: míg az első részt egy egész mondattal (mondom, hogy vagynak ezek) megtoldja, addig a másodikban az eredeti csonkító összehuzással él: „itt alatt való földi áldásokkal,“ e helyett: „a mélység áldásával, mely alant terül.“ A Vulgatát Tárkányi adja leghelyesebben vissza.

Ha már most az elemzett fordításokon végig néztünk, ha a srövegokat egybevetve, azoknak értékét és egymáshoz viszonyokat elfogultság nélkül mérlegeljük, itéletünk ekkép alakul: Heltai a tartalommal együtt az eredetinek szólamai formáját is átakarja tiltetni; de midőn az idegen szabásu beszédet nyelvünkre átteszi, ezt nem bírja mindig úgy ejteni, hogy a magyar beszédet természetes járásából ki ne vegye, a mire mutatónydarabunk mindjárt első verse világos példát szolgáltat, általában azonban, bár nyelvérzéke nem biztos, műztlése nem szabályozott, még is többyre szerencsésen birkózik meg nyelvünk akkori fejletlenségével. — Károlyi irálya nem tanulmányozott, parlagian magyar, de azért még sem természetes; nem feszesen az idegen szöveghez alkalmazkodó, még sem szép, mert hangarány és kifejezési szabatoság nélkül áradozik. Nyelvezete a közbeszéd színvonalán ritkán emelkedik feljebb és ott is úgy forgolódik, hogy meglátszik, mikép formáról, nyelvésiről tudata sincs: told, fold, változtat az eredetin, hogy ennek tartalmi mását adja, nem is sejtven azt, hogy irodalmi műnél a forma átváltoztával neme is átváltozik; mást mond, mert másképp van mondva. Káldi öntudatos műgonddal fordít; keze alatt a nyelv elveszti merevségét és könnyű szerrel simul az idegen észjáráshoz; az előtte szokásban volt körülírási modor, a fogalmakat inkább leíró mint jelző kifejezőmód nála eltűnik s ezáltal a beszéd szintugy nyer érthetőségben, mint szabatoságban; nyelve oly könnyű folyásu, hogy az olvasó észre nem veszi, ha itt-ott idegenszerű fordulatot lop be a magyar beszédbe és néhol oly szólást tesz kelendővé, mely nem egészen igazolható. A tökély e fokára azonban Káldi csak lassan fejlődve jutott el s épen ez teszi birtokunkban levő

kéziratát oly nagybecstűvé, hogy módot nyujt e fejlődés menete tanulmányozására.

A kézirati Káldi még oly függésben van a héberből fordító Heltaitól (néha Károlyitól is), hogy — a mint fentebb láttuk — sokszor a miatt a Vulgatától is eltér. A nyomtatásbeli javított fordításban ott, hol a héber és Vulgata közt eltérés van, e befolyás alól őt teljesen emancipálva látjuk, míg másutt meg még közelebb jár Heltaiho; azonban általában itt már inkább a nagy nyelvtudós Pázmán iskolájának nyomaira akadunk. — Csipkés Komáromi eredetije nyelvét jobban érti minden elődeinél, de ő a szövegnek inkább bettijét tanulmányozza, mint szellemét, inkább azt nyomozza, mit jelent a szó, [mint azt, hogy mily fordulat által nyeri azon lelket megkapó kiválóságát, mely a bibliai legegyszerűbb előadásnak is annyira sajátja; azért fordítása az eredeti bettijéhez ragaszkodó, inkább anyag-, mint alakhű, jobban adja vissza a szót, mint annak lelkét és sokszor a héber esze- és szavajárása szerint beszélteti a magyar bibliát. Minthogy azonban a valódi értelem visszaadásában mindent megtett, a mi akkoriban, az exegetikai tudomány akkori álláspontjához képest elérhető volt és fordítását úgy in-

tézte, hogy eredetijénél se többet, se kevesebbet ne mondjon; igen gyakran nem keresve is eltalálja az igaz hangot és eredetijének finomabb árnyalatait, színezetét is tükrözi vissza. Hüség tekintetében Komáromy bibliája az előtte megjelent fordításokat egyről egyig mind messze túlhaladja. — Bloch-Ballagi előképének oly mását törekszik adni, melyben — mennyire nyelvünk birja — amannak minden sajátosságai, még különözései is utánozva legyenek; tán többet akar, mint a mennyit elbir, de vissza akarja adni az eredetit úgy, a mint a szerződés adta volna, ha magyarul beszél; vissza akarja adni a nehézkes nyelvet úgy, mint a könnyen folyót, eredetije hibáit, avult formáit úgy, mint annak szépségeit. — Tárkányi fordítása legszólóbb tanúság arról, hogy nyelvünk Heltai ideje óta mennyire fejlett, mennyit nyert szókincsi szabatoságban úgy mint szerkesztési könnyűség és hajlékonyságban; de Tárkányi szabályzott előadásu nyelve, könnyű folyásu irálya modern színezetű s épen azért nem arra való, hogy az ő szövetség ódon egyszerűséget vagy új szövetség egészen sajátos nyelvezetét hiven visszatükrözze.

TÁRCA.

Reb Smelke.

Koser tréfa, melynek azonban szomorú a vége.

(Folyt. és vége.)

Sok idő járt már le azóta.

Az én Smelke bátyám fejére ezen idő sok, végtelen sok keserűséget és szomorúságot hozott. Alig ismertünk rá többet; az erős, életteljes férfi törődött alakká zsugorodott össze, feje teljesen megöszült, olyan mint az ujdun esett hó. Nem járkál többé reggelente öt órakor az ambituson, nem pörlekedik többé a cselésséggel, rég elboesátotta már ezt, mert pusztulásnak indult minden vagyona, minden jószágá, egész jóléte; nem is jár el schova, ő hozzá sem látogat el senki, egyedül, szomoruan tölti napjait, s csak az az egyedüli kívánsága, hogy bár a halál mentül hamarabb mentené őt meg ez élet keserűségétől.

Szegény Smelke bátyám!

Pedig mily egészen másképen képzelte volt magának napjainak alkonyát. Pirosarcu unokák körében ül, a legifjabbikat térdein ringatozza, és mesés dolgokat beszél nekik Izrael istenének nagy hatalmáról és végtelen jóságáról; és Izrael törzsének leendő hősei ámulattal és lelkesülten hallgatják a hadverő Makabaeusok dicső tetteit, kik az istentagadó pogányokat becstelenen megpaskolták, és haragosan szoritják össze picin kacsoikat, ha Haman gonosz áskálódásairól beszélnek. Erősen feltette volt magában, hogy az ő unokáit majd ő maga fogja tanítani „davenozni,” mert bizony ezek a mostani tanítók, mind elcsapni való naplopók, kik csak a pénzt csalják ki az ember zsebéből, és nem tanítják a gyermekeket semmire se. Hogy is tanítsák, mikor maguk sem tudnak semmit! És ha kivételesen tudnak is valamit, már micsoda tanítás ez? „Alef” helyett azt mondják „ah” „bész” helyett „b” „gimmel” helyett „g” . . ki a ménküben látott vagy

hallott már ilyen tanítást? Hisz ebben a megnőtt embernek is beletörök a nyelve, hát még az olyan szende, apró kis jószágé, mint a milyen majd az ő unokája lesz! Már a mi az „askenez” tudományokat illeti, ha már ez a bolond világ úgy kívánja, azokra ám tanítsák mások, noha ő szükségességüket semmiképen be nem láthatja, miután az ember náluk nélkül is boldogulhat és tisztességesen élélhet; példa reá jómaga; de a davenozást, azt bizony magának rezerválja, és ez előjogát nem engedi át senki fiának se! És hogy repesett szive örömben, ha képzeletében hallotta, mint dadogja azon icipici jószág utána, hogy ko-mec a-lef-oh!

És e boldogságnak kuforrása Malke leendett volna; Malke, ki az ő gyönyörűsége, szive egyetlen virága és öröme volt, és ki most annyi sok but hozott a fejére! Szegény Smelke bátyám, ha te azt tudtad volna.

Hogy Goldenblum Elemér szive édes érzelmeit kitartha vala Malke, az ő igazi, imádott malkéje előtt, és neki szivét és kezét felajánlotta, a leány sokáig elmerülve hallgatott, míg a közelgő lödöbögés őt elmerüléséből följlesztette.

A mint a lovag közel jött, s Malke őt megismerte, elfojtott sikoltással berontott az udvarba, ott hagyva az elámult Goldenblum Elemért, hő érzelmei lángesapkodásinak közepette.

Midőn Malke az udvarba sietett, meg nem állhatta, hogy az utcaajtóban meg ne forduljon, minek folytán okvetlenül észre kellett vennie azon sajátosságos jelt, melyet a lovag sebtiben csinált, s melyet tán rajta kívül senki sem vett volna észre.

Malke lángvörösrre gyulva a szobába sietett, s égő arcát tenyerei közé rejtve, végig terült a pamlagon. A lovag — ki senki más nem volt, mint Bonyai Arthur — azalatt tovább vágatott, Goldenblum pedig, — mit tehetett volna okosabbat — fejcsaválva hazafelé andalgott.

Reb Smelke a templomból hazatért. Az új kántornak kacskaringos hangjai csakugy zugtak és zsibongtak a fejében, s any-

nyira elfoglalták ezt, hogy leánya szokatlan izgatottságát észre nem vehette, sőt a világ romlása és elsatnyulása fölött tett elmékedéseiben azon különös körülmény is elkertülte figyelmét, hogy Malke ez estén egy falatot sem evett.

Végre lefeküdtek, és rövid beszélgetés után, melynek hasonlíthatlan nagyobb része reb Smelkének jutott, elaludtak. —

Már éjfél körül járt az idő; a faluban néma esend; a hold is felhős párnái közé bujt, melyek közül egy-két kandi csillagocska pislogott csak ki; az egész természet mély álomba volt merülve.

De azért a faluban nem minden ember hunyta volt be szemét. —

Az én Smelke bátyámnak átellenében Gitl Sloimesz lakott. Nevezetes asszonyi állat a khilében. Nem azért, mivel ha beszédjének árja megeredt, azt e világon semmi hatalom nem volt képes megállítani, sem nem azért, mivel az ő urát, az istenbe bologult reb Sloimet, hat erős, egészséges leánynyal megajándékozta, hanem azért, mert az ő kezei közül kikerült tömött ludak, hét vármegyében is, legremekebb példányait képezték a ludtöms-nívésznek, s a mire ő nem kevésbé büszke is volt.

Gitl Sloimesz hat virágszálainak legidősbike Bélecháje volt, ez idő szerint éppen harminckét éves, tizenegy hónapos és huszonkilenc napos, és éppen holnap ülendi születésének harmincharmadik évfordulóját. Gyönyörű egy teremtes! Hosszusága hat láb, szélessége fél láb, vastagsága éppen annyi, alkatának terjedelmére nézve tehát tökéletes hasonmása a keszegnek, a miért is a khilében, rövidség okáért, csak „száraz béleg“-nek nevezik. Areszine fakó, hajzata pirosdad, és fogai majdnem akkorák, mint az én kis ujjam.

Bélechaje kisasszony tehát ez éjjel nem tudott aludni. Nem azért, mert holnap harmincharmadik születésnapját ünneplendik, mert hiszen ez ő rá nézve nem volt valami szokatlan dolog, hanem annak okaért, mert holnap egyszersmind „Beschau“-ra is fognak jönni hozzá. Valami becstületes „falujáró“ legény megkedvelte a szépséget, és hire járván annak, hogy Gitl Sloimesz almárjomjában szép számát őrzi a baugóknak is, rászánta fejét, hogy kedveltjét elveszi.

E tudat tehát nem hagyta Bélechájét aludni. Ezerszer is megfordult ágyában, hol jobb, hol bal oldalára, hol pedig másféleképen fektődött, de hiába! aludni nem tudott. Azon gondolat, hogy ő holnap „Kaleh“ lesz, a mi még teljes életében nem esett meg rajta, mintha csak száz mérföldre elützte volna tőle az álom jótékony angyalát. Végre meg nem állhatta többé, hogy legalább az ez alkalomra a városból hozatott ujdonatuj „kopfputzot“ még egyszer meg ne próbálja, hogy újból meggyőződjék azon rendkívüli határról, melyet az másnap a khille összes lányserégében előidézni fog. És akként eszelekvék, miként gondolkozóék, és leszálla az ágyról, és fejére illeszté a kopfputzot, s mintán a szoba igen homályos volt, a tükröt az ablakhoz vitte, hogy magát jobban láthassa benne. . .

Mintha csak valami egér a lába hegyén szaladt volna keresztül vagy mintha öltöztében egy idegen férfi szüzsies szemérmét lepte volna meg, akként sikított fel Bélecháje, ijedtében a tükröt is elejtve, mely ezer darabokra tört.

„Smah Jiszroel!“ rikácsolt most egyszerre hat torok, s a következő percben a hat torok hat tulajdonosa ágyi constumban körülvette a halálra ijedt Bélechájét, ki szintén ágyi constumban állott ott, az ujdonatuj fejdisszel a fején.

Bélecháje, kit az ájulás kerülgetett, némán állott, s csak az ujjával mutatott az ablak felé. . .

Az átelleni ház ablakánál Bonyai Arthur éppen most vett bucsut Malkétől, forró esőkat nyomva annak alabastrom homlokára.

Sokkal nagyobb tehetséggel kellene bírom, ha mindazon beszédekot híven regisztrálni akarnám, melyek erre Gitl Sloimesz és hat virágszál leányai szájából egész éjen át szakadatlanul foly-

tak. Elég azon, hogy másnap reggel hat órakor már az egész khilét bejárta azon hír, hogy Bonyai Arthur urfi az este éjjeli látogatást tett reb Smelke uram házánál, a kényes, a mivel, a no bel Malke kisasszonynál!

Szegény Smelke bátyámat, midőn a gyalázat tudomására esett, szélhűdés érte, és három napig eszméletlenül fektődött. Malke azalatt híven és gondosan ápolta őt, de midőn ismét magához tért, Malke eltűnt, és soha hírét nem hallották többé.

Lányok! ne mélyedjete nagyon bele a regények olvasásába. És ha majd annak idejében eljő valami Goldenblum Elemér, és kéri kezeteiket, csak menjete el hozzá, és ne gondoljátok, hogy tán valami Regényessi Arthur jövend el értete, és kérend benetekeket feleségül. Gondoljátok Malkéra, — és gondoljátok az én szegény reb Smelke bátyáma.

(Felolvasás az „Izraelita-Magyar-Egylet“-ben,

1863. december hó 19-én.)

** Ismét érdekes, élvezetdús egy est. A számosan egybegyűlt és válogatott közönség élénk figyelemmel kísérte Deutsch Henrik urnak kinttú értekezését „a zsidó nép ősi és jelenkori nyelvéről.“ Értekező bő tudományossággal, de azért mégis népszerű és kellemes modorban fejtegeté az ősi héber nyelv eredetét, egybevetvén mind azon véleményeket és nézeteket, melyeket e sokszorosán vitatott kérdés körül ugy a korábbi, mint későbbi idők nevezetes tudósai, kifejtettek. A héber nyelv lényegéről, szépségéről és gazdagságáról tett kimerítő elmékedése után, értekező, a történeti fonalt követve, azon nyelvekre tért által, melyeket az idők folyamában a zsidók időnként elsajátítottak, megfelelőleg azon viszonyoknak, melyek koronkénti helyzetők természetéből eredtek; ilyenek az aram, babyloni, görög, perzsiai s később az arabs, spanyol, német sat. nyelvek. Meglepően hatott a hallgatóságra értekezőnek azon sajátosságos állítása, miszerint a zsidók csak akkor tették tulajdonképen az említett nyelveket teljesen sajátjukká, mikor a biblia az illető nyekre lefordított, és e történeti pozitív tényből kiidulva, a biblinak magyarra fordítását, mint leghathatósb eszközt állította, a honi nyelvnek hitsorsosink közt való terjesztésének.

D. urnak ez értekezése azonban sokkal érdekesebb és tanulságosabb, semhogy annak e rövid vázlatba való szorításával beérhetnők. Azért is, szerző urnak szives beleegyeztével, azt legközelebbi számainkban egész terjedelmében közlendjük.

A felolvasás, mely többszöri tetszésnyilatkozatok által félbeszakított, tovább tartott egy óránál; a közönség igen elégtlenül távozott.

LEVELEZÉSEK.

Debrecen, december hóban.

Örvendetes érzelem fog el, midőn önt „földmívelést és nehéz mesterségeket terjesztő egyeletink“ első közgyűlésének szép eredményével vagyok megismertetendő.

E közgyűlés elé az összehívó ideiglenes bizottmány kidolgozott kész alapszabályokkal lépett, melyek közgyűlési helybenhagyás végett lettek előterjesztve.

Az alapszabályok — rövid vita után — egészben elfogadtattak, és az ideiglenes választmány lett megbizva azzal, hogy a hatósági engedély megnyerésére szükséges lépéseket megtegye.

Az alapszabályok ennélfogva, mihelyt a kellő példányszámban tisztázva lesznek, a városi tanács utján a nm. m. kir. helytartó-tanács elé fognak terjesztetni.

A hatósági jóváhagyás leérkezése előtt az egylet tagjainak természetesen arra kell szorítkozniok, hogy az ügynek mentül több barátot és pártfogót szerezzenek.

Ez irányban pedig az egylet megalapítása máris teljesen sikerültnek és biztosítottnak mondható, mert az élénk részvét, mely a keletkező egylet irányában ugy városunkban mint a közelebb és távolabb környékben nyilatkozik, minden várakozásunkat meghaladja.

E részvét nemcsak a legkülönbözőbb társadalmi állású férfiak beléptében nyilatkozik, hanem még világosabban azon igaz, hamisítatlan és őszinte helyeslésben, melylyel az egylet most már minden oldalról elhalmoztatik, mi azon reményre jogosit, hogy ha egyszer tényleg életbe lép, az egylet örvendetes fejlődésnek induland, és nem sejtett mérveket fog fölvenni.

Jelenleg az egyletnek 302 tagja van; ezek közül 194 városunkbeli, 108 pedig vidéki, kik között számosak azon férfiak, kiknek állása, tehetsége és jelleme kezességet nyújt arról, hogy az ügyet teljes férfias komolysággal karolandják föl.

Az egylet eszméje városunk előkelő keresztyén köreiben is méltánylással fogadtatott.

Szólanom kellene még azon erkölcsi támogatásról, melyet az ideiglenes bizottmány a pesti testvéregylettől nyert, s mely egy közgyűlési szavazatban elismerésre is jutott, — de ezt, mint inkább személyes viszonyt, mellőzöm. †

Ó-Pályi (Szathmár megye), dec. 18.

Mult levelünkkel majdnem ugy jártunk, mint azon nem rég hazánkba tévedt madár, melyet honi madaraink, nem ismervén hangját, meg akartak ölni, pedig saját igaz hangján zengedezett. De hiába: „Mondj igazat s betörik a fejed!”

Nem lehet szándékunk, hogy oly emberrel tollhareot vivjunk, ki talán minden alapos megfontolás nélkül, és nem ugy ir, mint azt saját meggyőződése javasolja, hanem mint alárendelt személy pusztán hódolatból nevezi való tényeinket hamis vádaknak és alaptalan rágalomnak. — Csak az ügy fontossága készítet arra, hogy a már mondottakat érvekkel támogassuk, bár jöllehet ismét a nem lova gias s ágot fogják szemünkre hányni; de ha már egyszer a m.-szalkai iskolatgy megvitatás alá került, derüljön ki legalább az igazság.

Tökéletlennek neveztük a szervezést, azon helytelen intézkedés miatt, mely a tandíjnak tulzott megállapításában létezik, mert egy tanonc után 20—30 frtot fizetni, az — nézetünk szerint — nem tökéletes szervezés, s fenállhat-e az oly intézet, melynek alaptőkéje nem lévén, a község pénztárából sem gyámolittatik?

A tanítók képességét legkevésbé sem volt szándékunk kétségvonni, csak azon második tanító állását ohajtottunk körvonalozni. Tagadhatja-e t. levelező ur, hogy 18 éves tygytársa nem képes tekintélyét tanítványai előtt fenntartani, ha csak testi büntetések által nem? S szóljunk-e azon káros következményekről, melyeket a tökéletlen szervezésnek ezen neme előidéz? Azért ujra mondjuk: nem tanítónak való!

Hogy t. rabbi urnak az iskola szervezése körül kifejtett ernyedetlen törekvéseit ismerjük és méltányoljuk, és hogy szónoklatai nem csak hogy füleinkig elhatottak, hanem egy-két remekei — mint hallgatóit — figyelmünket lekötvé is tartották, arról tanuskodik a „M. I.” 34- és 41-ik számaiban közzé tett leveleink; de hogy jóval a rabbi ur idejövetele előtt mi pendítettük meg elő-

ször az iskola ügyét, és hogy ahhoz több ízben hozzászóltunk is, arról meggyőződhetik levelező ur, ha nem sajnálja a fáradságot a „M. I.” mult évi és ez idei számainak átlapozására.

A lényegest legutoljára hagytuk és ez az iskola belserveszete. Erre nézve kielégítőnek találjuk, ha levelező urnak saját szavait idézzük: „Csak az a különbség, hogy 6 kis chédérből egy nagy chéder lett.” — Ezt ugyan levelező tagadhatja, de tagadás nem állit s így nem is bizonyit.

Ez az, a mit az igazság érdekében elmondani kötelességünknek tartottunk, és sem gánososkodó szellem, sem irigység — a mint ezt tán levelező ur hiszi — nem ösztönzött az igaznak bevallására; mert ki csekélységünket közelebből ismeri, tudni fogja, hogy a tanítói pálya nem kittzött pályánk.

Jóakaró figyelmeztetéseinkkel az iskola jövőjének biztosítását céloztuk, hogy azonban félreértettünk, az meg nem a mi hibánk, s midőn teljes áhitattal az ég áldását kérnök az ifju intézetre, szívünk mélyélől ohajtuk, hogy a haladók fáradalmaikat gazdag siker koronázza; kijelentjük egyszersmilt, hogy t. levelező urnak bárminemű cáfolataira többé felelni nem fogunk.

Neumann József.

Vegyes hírek.

= Ismételve figyelmeztetjük tisztelt olvasóinkat, hogy előfizetéseiket minél hamarább megújítani sziveskedjenek. Nem állunk elő fényes ígéretekkel, nem kérkedünk eddigi működésünkkel, nem kecsagetjük az előfizetőt erőnket tán tulhaladó csábképekkel; tájékozás kedvéért azonban csak annyit találunk szükségesnek kijelenteni, hogy mi azon pályán, melyre meggyőződés vezetett bennünket tántorítlanul haladandunk, és hogy hitfelekezeti érdekeinket, legyenek azok bármi természetűek, mindenha bátran és erélyesen védelmezendjük.

= A lapunk utóbbi számában „liberalismns“ felírás alatt közölt híre vonatkozólag kötelességünknek tartjuk kijelenteni, hogy az abban elmondott történet D. urnak előttünk tett személyes nyilatkozata szerint, merőben valótlan. Midőn tehát ezt örömmel közzétenni siettünk, felkérjük azon t. c. szerkesztősegeket, melyek az illető hirt lapjaikba átvették, hogy ezen nyilatkozatunkról tudomást venni sziveskedjenek.

* Helyreigazítás. Az ntóbbi számunkban közölt n.-kőrösi levél esetleg ugy került a nyomdába, mielőtt az szerkesztői kézen ment volna keresztül, s így némi értelmetlenségek fordulnak benne elő. A dolog tényálladéka az, hogy a n.-kőrösi reformatus tanító-képezde részéről több izr. tanító, kik a vallástanból az ottani rabbinál tettek le magánvizsgálatot, tanítási képességi bizonyítványt nyert. Ennyit a dolog megérthetésére.

— (Bernanur) azelőtt bajor consul Athénben, most királyi bajor főconsullá lett Triesztben. Ez az első példa, — mondja a „Hermann“ nevű lap — hogy a bajor külügyminiszterum körében zsidó mint hivatalnok alkalmaztatott.

— (Egy hölgy mint zsinagógai zeneszerző.) Mendez Ophélie k. a. egy zsinagógai zenedarabot (haskivénu) szerzett, mely a párisi két templomban előadatott, és pedig nagy sikerrel. (Univ. Isr.)

× Tárgyhalmaz miatt a beérkezett többnemű jeles dolgozatok és levelezések közlését jövőre kellett halasztanunk.